

LITERARIZACIJA ISKUSTVA (ILI STVARNOSTI) U BARLÈOVU PUTOPISU *PUT NA VOLAJSKO JEZERO*

Kristina RIMAN, Rijeka

Prati se putopisni tekst Janka Barlèa Put na Volajsko jezero prema točkama putovanja te se ustanovljuju stvarnosna osnovica putopisa i njegova literarna i idejna nadgradnja. Po literarnom diskursu Barlèov se tekst smješta u žanr putopisa. Na sadržajnom planu ističu se rodoљjubne intencije Slovenca koji želi motivirati hrvatsku čitalačku publiku na putovanje po Sloveniji. U izboru i interpretacije pojedinosti s putovanja Janko Barlè očituje se i kao svećenik i kao glazbenik. Članak zaključuje kritičarska recepcija Barlèova teksta 40 i 80 godina kasnije.

KLJUČNE RIJEČI: *Janko Barlè, putopisna literatura, Slovenija, povijest književnosti, crkvena povijest.*

Janko Barlè (Budanje, 1869. – Zagreb, 1941.) bio je svećenik, etnolog, povjesničar i glazbenik. Iako je bio rođen u Sloveniji i tamo započeo svoje obrazovanje, Barlè je još za vrijeme školovanja stigao u Hrvatsku i u njoj je ostao do smrti.¹ U Hrvatskoj je započeo školovanje za svećenika i bio je vrlo predan svojemu pozivu. Uz brojne obveze koje je imao, u svome osnovnom zanimanju, Barlè je bio i poznati javni djelatnik, a imao je široko područje interesa, o čemu svjedoče i članstva u različitim organizacijama.² Osobit je interes pokazivao za glazbu. U mladosti je učio violinu, a kada su mu to prilike dopustile, naučio je svirati i glasovir. Također, bio je i urednik glazbenog časopisa *Sveta Cecilija*.

¹ O životu Janka Barlèa više u: Kamilo DOČKAL, »Msgr Janko Barlè – nacrtn život«, *Sv. Cecilija*, sv. 1–2, 1941., str. 5–12; Juraj KOLARIĆ, »Život i djelo Janka Barlèa«, *Sv. Cecilija*, br. 2., 1982., str. 26–30; *Slovenici v Hrvaškem* (ur. V. KRŽIŠNIK-BUKIĆ), Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 1995.; V. KRŽIŠNIK-BUKIĆ, »Znameniti Slovenci na Hrvaškem skozi zgodovino«, *Migracijske i etničke teme*, št. 4., 2006, str. 421–445; V. KRŽIŠNIK-BUKIĆ, »Slovenici na Hrvaškem in slovensko narodno vprašanje«, *Razprave in gradivo*, št. 33. 1998, str. 7–30.

² Barlè je napravio popis društava u kojima je sudjelovao. Cjelokupni popis koji broji 27 društava u kojima je Barlè obnašao i po nekoliko funkcija, nalazi se u: Kamilo DOČKAL, »Msgr Janko Barlè – nacrtn život«, *Sv. Cecilija*, sv. 1–2, 1941., str. 10.

Moglo bi se reći da je to bio vrhunac njegova publicističkog rada kao i prilika da primijeni svoje muzikološko znanje. Janku Barlèu pisanje nije bilo strano jer se u mladosti bavio i književnim radom. Pisao je na hrvatskom, slovenskom i njemačkom jeziku i svoje je radove objavljivao u hrvatskim, slovenskim i njemačkim časopisima.³

Osim kad je riječ o prvom čitanju teksta nepoznatog autora, kad se tekstu pristupa bez predrasuda i bez iskustva s drugim autorovim ostvarenjima, u čitanje se ulazi s očekivanjem koje je formirano prema prethodnom znanju o autoru i njegovim tekstovima. Barlèovo se književno stvaralaštvo tako ne može promatrati kao vrhunsko književnoumjetničko ostvarenje, međutim njegovi tekstovi zaslužuju pomno iščitavanje zbog svojih neposrednih, intimnih i iskrenih svjedočanstava što ih u tekstovima iznosi. Barlè počinje pisati vrlo rano, na materinskom, slovenskom jeziku. On stvara u vrijeme kada se književna djelatnost smatra rodoljubnom dužnošću i čašću, međutim u njegovim se tekstovima može iščitati i osobna potreba da se književno izrazi.

U sklopu bavljenja književnim radom, Barlè je napisao i nekoliko putopisnih tekstova. Ako imamo na umu da je Barlè bio osoba koja se odlikovala brojnim interesima i širokim poljem djelovanja, tada ne iznenađuje da se uspješno okušao upravo u žanru putopisa. Naime, putopis je književna vrsta koja u svojoj osnovi ima stvarno putovanje, što je razlikuje od fikcionalnog diskursa. Putopisna proza nudi čitav niz informacija koje mogu zadovoljiti ne samo znatiželju pretpostavljenog čitatelja kojemu je djelo namijenjeno već i različitih stručnjaka koji u putopisnom tekstu mogu dobiti obavijesti važne za područje kojim se bave. Budući da je putopis hibridna književna vrsta, na granici između književnosti i novinarsko-dokumentarnog teksta, on predstavlja subjektivni, književni opis putovanja koji sadrži skladan odnos između osobnih dojmova i dokumentiranih podataka.

Zbog svoje kompleksnosti, putopisi su potencijalni predmet istraživanja različitih znanosti: antropologije, etnologije, sociologije, povijesti književnosti, semiotike, estetike, geografije i psihologije. U skladu s toliko različitim područjima interesa koje putopis pokriva, razvijaju se i različite metode istraživanja i vrednovanja putopisa. Osnovna pozornost usmjerena je na odnos između autora, teksta i recipijenata, ali i na utjecaj putopisnoga teksta pri stvaranju etničkih stereotipa. Pritom se postavljaju brojna pitanja, kao npr.: Kako današnji čitatelj doživljava putopisna djela napisana prije deset ili sto godina? Kako promatrati društveni kontekst putovanja i putopisa ili kakvo mjesto imaju putopisi u europskoj književnoj povijesti nakon što su ga već uspješno promatrali u povijesti etnologije i antropologije?⁴ Putopisi su prvorazredni etnografski izvori, odnosno tekstovi koje treba čitati između redaka i iz njih iščitavati društvene odnose i stereotipe. Etnografske monografije često sadrže itinerarije putovanja i njegovu strukturu naracije. Putopisna struktura može omogućiti etnografskom djelu razumljivost širem krugu čitatelja. Također, putopisi

³ Iako je svoje radove uglavnom potpisivao punim imenom i prezimenom, Barlè se u početku potpisivao pseudonimima *Janko Podgorec*, *Janko Komar*, *-e*, *-e*, *B*. Književne je radove objavljivao u slovenskim časopisima *Dom in svet*, *Vrtec*, *Angeljček*, *Dolenjske novice*, *Lovec*, *Letopis Matice Slovenske* i *Slovenec*, te hrvatskim časopisima *Prosvjeta*, *Katolički list*, *Danica*, *Sveta Cecilija*. (Prema: Josip TANDARIĆ, »Janko Barlè – književnik«, *Sv. Cecilija*, br. 2, 1982., str. 31. Usporedi: Kamilo DOČKAL, »Bibliografija msgra Janka Barlè-a«, *Sv. Cecilija*, sv. 3–4, 1941., str. 54–56; sv.1, 1942., str. 9–12.)

⁴ Zmago ŠMITEK, *Po stezah slovenskih potopiscev*. Ustvarjalnost Slovencev po svetu, 38 seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Ljubljana, 2002.

moгу donijeti znanosti dragocjene izvore podataka.⁵ Putopisni diskurs otkriva jedan dio svijeta, ali se u njemu istodobno, budući da je riječ o posredovanju, otkriva i sam putopisac kao njegov tvorac.⁶

Promatranjem Barlèova putopisnog teksta *Put na Volajsko jezero*⁷ željeli smo ustanoviti koje svoje interese autor u njemu otkriva i kako će te predmete svojeg interesa prenijeti svojim čitateljima. Upravo stoga što je riječ o stvarno izvedenom putovanju javlja se značiljelja prema autorovu stilskom usmjerenju i izvorima kojima će pretpostavljenog čitatelja izvijestiti o stvarnosti putovanja na način da mu čitanje, tj. primanje tih informacija bude ugodno i poticajno za daljnje druženje s tekstem. Zanimljiv je u prvom redu njegov odabir puta. On opisuje svoje putovanje preko Kranjske u Korušku, pokrajinu koja je nekada bila, a i danas predstavlja slovenski etnički prostor i koju i danas naseljava slovensko stanovništvo u okviru Republike Austrije. S obzirom na njegov itinerarij, nameće se pomisao da će Barlè pokazati svoju sklonost prema zemlji (odnosno etničkom prostoru) u kojoj je rođen i prema kojoj, iako živi u Hrvatskoj, gaji domoljubne osjećaje. Njegovo se domoljublje nazire u razlozima zbog kojih je krenuo na putovanje. On kaže kako se u njemu *pojaviła neka težnja, kao neko čeznuće za gorama*. Iako nije motiviran željom za prakticiranjem zdravoga života, Barlè želi uspomene sa svojega putovanja podijeliti s onima koji su ljubitelji prirode. Pritom ističe: *Nijesam čovjek koji bi išao na Triglav ili koju drugu goru, da se ondje strmoglavim, pa da onda novine o meni pišu. Nijesam niti nakanio da otkrijem sjeverni pol, što bi mi bilo danas suvišno jer se već drugi za tu slavu trgaju. Nije mi napokon niti do toga, da kažem svoje duge noge svijetu i da okitim svoj šešir planinskim cvijećem*.⁸ U nastavku, Barlè se po prvi put, diskretno, određuje s obzirom na nacionalnu pripadnost kao Slovenac: *Ja se našemu Sljemenu uvijek duboko klanjam, ali me njegovo zelenilo ne zadovoljava, prohtjelo mi se opet onih golih vrleti, onih golih stijena, koje sam u svojoj domovini tako često gledao, a ovdje mi, makar mi je lijepo, uvijek manjkaju*.⁹ Planinski itinerarij osobito je karakterističan za Slovence, stoga što njihov etnički teritorij u velikoj mjeri karakterizira planinski reljef, pa je u skladu s time velik dio njihova gospodarstva i načina života vezan uz planinu.¹⁰ No Barlè ne namjerava osvajati vrhove slovenske svete planine, jer njegov cilj nije avanturističko planinarenje, već izlet na kojem će se odmoriti od svakodnevnih obveza i uživati u prirodi. Takvim pristupom

⁵ Više o tome u: Irena WEBER, »Kokoši se nikdar ne zmotijo. Branje etnografije, potopisa in fikcije«, *Afrike, Časopis za kritiko znanosti*, 29., str. 39–40; Dubravko HORVATIĆ, *Hrvatski putopis od XVI. stoljeća do danas*, Biblioteka Dragulj, Zagreb, 2002.; Vinko BREŠIĆ, *Hrvatski putopisi*, Divič, Zagreb, 1997.; Andrijan LAH, *Vse strani sveta*, Rokus, Ljubljana, 1999.; Janko KOS, *Duhovna povijest Slovenaca*, Matica hrvatska, Zagreb, 2004.

⁶ Dean DUDA, *Priča i putovanje*, Zagreb, 1998.

⁷ Barlè je *Put na Volajsko jezero* objavio u časopisu *Prosvjeta*, a kasnije ga je tiskao kao zasebnu knjižicu u Zagrebu 1910. godine, u vlastitoj nakladi.

⁸ Janko BARLÈ, *Moj put na Volajsko jezero*, vlastita naklada, Zagreb, 1910., str. 3.

⁹ *Isto*, str. 5.

¹⁰ U drugoj polovini XIX. stoljeća razvoj planinarstva u Sloveniji nije bio vezan samo uz doživljaj iskonske prirode, već je bio izraz protugermanskih strujanja. Javile su se misli o organiziranom, usklađenom i jedinstvenom djelovanju u planinama. Nakon neuspjelog pokušaja organiziranja slovenskoga planinskog društva 1872. godine, osnovano je *Slovensko planinsko društvo* 1893. godine. Zadatak društva bio je gradnja slovenskih planinarskih domova i kočā. U gradnji na području Triglava bio je najaktivniji Jakob Aljaž, koji je označio pripadnost te najviše slovenske planine slovenskomu nacionalnom prostoru tako što je na vrhu dao postaviti stup. (Prema: *Ilustrirana zgodovina Slovencev* (gl. ur. Marko VIDIC), Ljubljana, 1999., 286.)

Barlè nudi mogućnost poistovjećivanja s čitateljem, utoliko što bi i prosječni čitatelj trebao moći, uz dobru motivaciju, poduzeti slično putovanje.

Promatrajući Barlèov odnos prema domoljublju, svakako primjećujemo dio u kojem ističe da je još od mladosti zainteresiran za putovanje u Korušku, pokrajinu koju je proputovao na sve strane. U nastavku dodaje: *Strah me je za onu moju braću, koja ondje žive teške časove kušnje i borbe, pa ih zato ljubim dvostrukom ljubavlju. Protivnici rade svim silama, u školi, u uredima, slovenski seljak ostaje osamljen i od svih ostavljen, a pomoći mu nema, jer je i boginja pravde zatisnula svoje oči i pogoduje jačemu. Ako svi znaci ne varaju, bit će slovenski Korutan, ta lijepa i svim prirodnim krasotama obilno nadarena zemlja, za Slovence izgubljena. U toj nekada posve slovenskoj zemlji ostale su slovenske samo još nekoje doline, a ostalo je već sve ponijemčeno. U bogatim selima vidiš kraj crkve ogromne, stoljetne lipe, pod kojima su Slovenci plesali nekada svoj narodni ples: »visoki raj«, a sada ondje ne čuješ više nijedne slovenske riječi. Ta se slatka riječ zaboravila, a ostale su samo stare lipe kao nijemi svjedoci nekadašnje naše slave.*¹¹ Tim riječima Barlè jasno ukazuje na svoje slovensko podrijetlo i na nezadovoljstvo činjenicom da se prostor Koruške, koji je bio slovenska pokrajina, nalazi pod toliko jakim germanskim utjecajem. Danas prostor Koruške nije u sastavu Republike Slovenije, međutim, Slovenci ga i danas smatraju svojim etničkim prostorom. Taj se dio Austrije i danas smatra slovenskim etničkim prostorom pa mnogi toponimi imaju dva naziva, slovenski i njemački.

Germanizacija i problemi germanskoga utjecaja bili su jedan od primarnih problema svih slavenskih naroda koji su živjeli u okviru Habsburške Monarhije. O tome će i Barlè tijekom svojega putovanja često razmišljati. Iskoristit će svaku priliku kako bi pisao o slovenskom narodu i njegovim vrijednostima, s nostalgijom će se prisjećati kako su te, nekada slovenske zemlje, izgledale u vrijeme kada su u njoj živjeli pripadnici slovenskog naroda. Tako će, slušajući u noći tekst lijepe, čuvstvene pjesme, Barlè napisati: *I meni se potkro iz grudiju mnogi uzdah, osobito kad sam se sjetio svog naroda i slovenske pjesme. Pol sata odavle stanuju već moja braća, a slovenska je pjesma u Št. Mohoru već tudja i već davno odanle protjerana. Zanimjela je uvijek.*¹² Ovaj dio njegova teksta, kao i mnogi drugi, upozorava na još jedan Barlèov interes. Barlè je, naime, bio glazbenik, pa je mnogo pozornosti posvećivao pjesmi, melodijama i instrumentima koje je na ovom putu susretao. Tako je, pišući o jednoj gostionici, primijetio: *U ovoj gostionici ugodno me je iznenadio glasovir i stara gitara na stijeni. Taj jednostavni instrumenat uvijek mi je simpatičan, veselom društvu dobrih pjevača čini velike usluge. Šteta, da ga sve redje nadješ. Prije si ga našao u svakoj gostioni, udario si par akorda, i eto rodila se pjesma i vesela zabava. Danas nestaje pjesme, koja se je radjala u zadovoljnom srcu i slijevala ljude raznih sloje-*

¹¹ Janko BARLÈ, *Moj put na Volajsko jezero*, vlastita naklada, Zagreb, 1910., str. 6. Na svojem putu po Beloj krajini 1841. godine s tim se narodnim plesom susreo i Stanko Vraz, no on ga u svojim tekstovima rijetko spominje. Ples je, zato, opisao njegov suputnik Ismail I. Sreznjevski, koji je u pismu majci Eleni zorno opisao visoki raj pod lipom: »Plešejo zelo lepo: fant skače, dekle pa – napravljena kakor sem že omenil – hodi sklonjene glave v krogu, s hrbtom zmeraj proti sredi. Plešejo in pojejo: ko pojejo, fant in dekle stopata kot pri polonezi, nato zaigra godba in se začne ples. Godci sedijo pod lipo, pleše pa se okoli lipe. Ves ta praznik je poln obredov in Bog sodeluje celo pri plesih, saj se prvi »visoki raj« (važnoj tanec) začne s pesmijo: Bog daj ne dober čas, / Ta prvi rej začeti...« (http://www.hervardi.com/plesno_izrocilo_na_slovenskem.php (20. travnja 2009.)).

¹² Janko BARLÈ, *Moj put na Volajsko jezero*, vlastita naklada, Zagreb, 1910., str. 11.

va, staleža i osvjedočenja u jedno veselo, iskreno društvo. Nestalo je one stare dobroćudnosti, nastala su druga, nova vremena.¹³ Od bilo kojeg putopisca moglo bi se očekivati da zapazi i spomene glasovir, jer taj instrument u usputnoj gostionici mora privući pozornost. Drukčija je situacija u tekstu o gitari: on mjerodavno, s isticanjem iskustva, govori o ugodajnim potencijalima instrumenta, a to je nešto posve drugo. Tako se ovim kratkim isječkom Barlè očituje ne samo kao putopisac s bogatim asocijacijama, kojima početnomu motivu daje društveno relevantne opaske, nego i kao autor kojemu su podjednako bliski putovanje, pisanje i glazba.

Barlè najavljuje da odlazi na putovanje kroz tri doline u kojima su nekada živjeli Slovenci. To su Ziljska, Lezaška i Pusterska dolina, a uz svaki slovenski toponim, Barlè navodi i njemački. Upravo toponime navodi kao dokaz kojim može potvrditi da su nekada na tim mjestima živjeli Slovenci. Prema tome, iako u samom uvodu Barlè ne ističe domoljublje kao presudan razlog za odabir upravo ove destinacije, upravo je ljubav prema svojim korijenima i svojem narodu autora ponukala da opiše svoje putovanje. On koristi svaku priliku da bi se divio ljepoti prirode ili kroz prizmu domoljublja razmišljao o predjelima kroz koje putuje: *Kolika razlika između Kranjske, gdje su Slovenci gospodari, i između Koruške, gdje su oni sluge jačega gospodara. Upravo me razdragalo, kad sam u Sv. Stjepanu u rožnoj dolini vidio slovenske zastave, koje su veselo lepršale sa crkvenog zvonika i pojedinih kuća.*¹⁴

Barlè se otkriva kao netko tko ima iskustva s putovanjima, ali ističe i da su to sada drage uspomene. Iz toga proizlazi da je riječ o gospodinu u godinama koji je putovao u svojoj mladosti. Kao netko tko je često putovao, Barlè opisuje i suvremene običaje putovanja. Navodi da se očekuje kako će svaki bolji čovjek ljeti putovati, pa se to očekuje i od njega. Iako svoja ljeta provodi u šetnjama po Tuškancu i Cmroku, umjesto uobičajeno, po Jelačićevu trgu i Zrinjercu, Barlè navodi da poznanicima, radi očuvanja svojega dostojanstva, govori kako je putovao po Alpama, Posavini i Slavoniji. Time se Barlè legitimira kao javni djelatnik kojeg poznaje velik broj ljudi i od kojeg se očekuje da putuje. Putovanje je postalo toliko dostupno da je odlazak iz grada tijekom ljeta bilo nešto što se podrazumijevalo. Barlèovo iskreno, ali s obzirom na njegov poziv neočekivano priznanje da je skloniji poznanicima spomenuti neku destinaciju nego priznati da nije otišao na putovanje, legitimira ga kao tradicionalista koji voli držati do običaja. Tome u prilog ide i sam početak njegova teksta. Barlè navodi kako misli da nema posebne potrebe za predgovorom, međutim piše ga u skladu s tradicijom i to zato što se već dulje vrijeme nije javljao. Pozivanjem na tradiciju Barlè pokazuje da očekujeiskusnu čitateljsku publiku, koja u svom obzoru očekivanja ima tradicionalnu putopisnu ili književnu formu što započinje predgovorom. Iz opaske kojom navodi da predgovor piše i zato što se već dulje vrijeme svojim tekstovima nije javljao u javnim glasilima, može se iščitati kako je Barlè svjestan svog položaja javnog djelatnika. Po svemu sudeći, Barlè točno procjenjuje recepciju svojih djela, pa ne čudi da ovaj putopis objavljuje i kao posebnu knjižicu u kojoj je tiskan cjelovit opis njegova putovanja.

Barlèu je jako stalo do čitatelja. Nastoji probuditi njihovu znatiželju različitim najavama, čak im se i izravno obraća. On kaže: *Mislim da neću povrijediti štovane čitatelje...*¹⁵ S

¹³ Isto, str. 15.

¹⁴ Isto, str. 8.

¹⁵ Isto, str. 5.

istom se samozatajnošću obraća čitatelju kada kaže: *Ako i ne će biti način moga pripovijedanja originalan, bit će barem moj put originalan pa ću možda ipak kojega toga čitatelja privezati, da ne radi mog pripovijedanja, već od puke radoznalosti pročita taj moj putopis...*¹⁶ Iz toga je jasno da s ironijom problematizira što bi bilo da je u jednoj sekvenci putovanje teklo drukčije i kaže: *Danas priznajem, da sam se onda u hotel povratio, da me sigurno ne bi bilo na jezeru, ne samo onda, nego možda i nikad u životu, pa bi bili čitatelji prikraćeni za taj putopis, a ja za neprolaznu slavu, koju ću si s njime steći.*¹⁷

Barlè za sebe kaže da nije pjesnik. Premda ističe dvojbu o svome pripovjedačkom umijeću, Barlè upravo narativnošću teksta privlači čitateljevu pozornost. On spretnim navještajima zbivanja, razvijanjem problemske situacije, uvođenjem iznenađenja postiže da njegov putopis ne djeluje kao izvještaj, iako je, zapravo, pun podataka, i to ne samo o putovanju nego još više o kraju kojim prolazi i njegovom povijesti. Barlèov putopis ima temeljnu pripovjednu intonaciju i pokatkad djeluje kao izgovoren, a ne napisan tekst. To se posebno očituje u pričanju dogodovština koje u sebi nose dramatsku napetost, kao i kod iznošenja životopisa i sudbine seoskog pastira koji je jedini dosljedno obrađen lik u cijelom tekstu.

Pripovjednu orijentaciju Barlè potkrjepljuje različitim usporedbama, a posebno kontrastiranjem gdje, suprotstavljajući uistinu oprečne motive, nastoji postići novo značenje i pridobiti na umjetničku književnost naviklog čitatelja da ne napusti njegov tekst, sve ako ga baš i ne zanima, recimo, vjerska orijentacije neke župe na putu prema Volajskom jezeru. Naime, Barlè svoj putopis objavljuje 1910. godine. Do tada se već stabilizirao književni jezik, u njemu su načinjeni testovi koji svjedoče o zrelosti hrvatskog jezika, njegovoj sposobnosti da se u njemu, odnosno njime, napišu umjetnička djela istinske nacionalne vrijednosti i važnosti. Zašto bi, onda, čitatelj uopće čitao tekst čija tema po sebi nije toliko privlačna da znatizelja nadvladava rezerviranost prema izrazu? Barlè kao istinski pripovjedač svom, na umjetnički validnim tekstovima odnjegovanome čitateljskom puku nudi putopis koji će čitati, jer ga privlači od stranice do stranice, povremeno na način kojim na daljnje čitanje motivira priča. Ta narativna struktura Barlèova putopisa predstavlja nadgradnju na njegovu stvarnosnom izvještavanju primjerenu osnovu.

Janko Barlè bio je svećenik. On se u svom tekstu o tome izriječno očituje. Osim te izričitosti, Barlè se legitimira kao svećenik u sadržaju, ponekom izrazu i svjetonazorski. Božju prisutnost on vidi u *lijepoj božjoj prirodi*, a putopis je namijenio onima *koji umiju tu otvorenju, ali ipak još nikada ne pročitaju knjigu božje svemogućnosti čitati*.¹⁸ Osim spominjanja Božjega imena, Barlèa kao svećenika otkrivaju i ostali dijelovi uvoda, poput naglašene skromnosti, koja je jedna od vrlina kojom bi se svi katolici trebali dičiti. Mnogim se djelima, koja su stvarali svećenici, upravo zbog njihove skromnosti danas ne zna autorstvo.

U području izraza ilustrativno je njegovo referiranje na biblijski motiv. Zadovoljan prostorom, a zbunjen situacijom, on kaže: *Meni se ovaj predjel tako sviđao, da sam kazao bratu da ćemo »postaviti tri šatora« i ovdje prenoćiti.*¹⁹ Taj stupanj interioriziranosti teksta

¹⁶ *Isto*, str. 6.

¹⁷ *Isto*, str. 22.

¹⁸ *Isto*, str. 3.

¹⁹ Janko BARLÈ, *Moj put na Volajsko jezero*, vlastita naklada, Zagreb, 1910., str. 20. Barlè se ovdje referira na tekst iz Biblije, iz Evanđelja po Luki, glava 9, rr. 28–34: ²⁸ *Jedno osam dana nakon tih besjeda povede Isus*

stječe se njegovim dugotrajnim i temeljitim proučavanjem što je, kad je o Bibliji riječ, svakako u programu svećeničkog obrazovanja. Drugo je pitanje koliko je ta asocijacija bila razumljiva Barlèovim čitateljima, o čijoj se recepciji u drugim prilikama jako brinuo. Barlè je Slovence opisivao kao pobožan narod, što ne čudi jer je riječ o svećeniku. Barlè crkvu smatra mjestom na kojem se okuplja slovenski narod i označava je mjestom na kojem se uspijeva očuvati slovenstvo: *Crkva ostala je još zadnja tvrđja, koje nije neprijatelj zauzeo.*²⁰ Osim što ističe njihovu religioznost, Barlè sa simpatijom piše i o ostalim osobinama Slovenaca: *Koruški Slovenac prijazan je i dobroćudan, gotovo preponizan i čedan, osobito ako se isporedi s ponosnim Gorenjcem. Narodna se svijest tekar u novije vrijeme probudila, no ima još i danas sela, gdje zato mnogo ne haju, pa je tim veća pogibelj, da se odnarode.*²¹

Crkve, a posebno zvonici, dominantni su motivi hrvatskih i slovenskih krajolika i nerijetko su stvarni orijentir u prostoru, ali i u izvještavanju. To je primijenjeno i u ovdje promatranom putopisu. Barlè, međutim, kada govori o župama i putovanju izvještava kao o prijelazu iz jedne župe u iduću: *Preko protestantske župe Tresdorfa došli smo za čas u katoličku župu Cirkovice (Kirchbach).*²² Osim toga, on izvještava o pripadnosti mjesta ili dijela mjesta katoličkoj, odnosno Protestantskoj crkvi s navođenjem brojnih podataka o povijesti tih religija u pojedinome mjestu. Putujući tim prostorom Barlè zaključuje: *... katolici su vrlo pomiješani s protestantima, no živu složno među sobom.*²³

Tijekom svojega putovanja Barlè opisuje i mjesto Št. Mohor. To je jedna od najstarijih župa u zemlji, a ima 700 stanovnika. Barlè navodi da je to turističko mjesto: *U ljetu dolazi u Št. Mohor mnogo stranaca, pa je i nekojim Zagrepčanima ovaj lijepi predjel ugodno boravište.*²⁴ Barlè piše u vrijeme kada su putovanja radi odmora i turizma uobičajena, a taj kraj opisuje kao jedno od turističkih odredišta na koja odlaze njegovi sumješteni. Vezano uz to, Barlè opisuje i jedan svoj prethodni boravak u tome mjestu: *Kad sam prije više godina dolutao jedan put u Št. Mohor te se odmarao u gostioni, misleći, da me živa duša ne poznaje, opazila me mala djevojčica te žurno potrčala po svog oca. U jednom mu dahu javila veselu vijest, da je u gostioni jedan »kateketa« iz Zagreba, koji se dakako nekoliko časaka iza toga sav sretan nalazio u ugodnom hrvatskom društvu.*²⁵ Navodeći situaciju u kojoj su ga prepoznali njegovi sumješteni, Barlè ističe i svoju sklonost i pripadnost hrvatskom narodu.

sa sobom Petra, Ivana i Jakova te uzide na goru da se pomoli. ²⁹I dok se molio, izgled mu se lica izmijeni, a odjeća sjajem zablistala. ³⁰I gle, dva čovjeka razgovarahu s njime. Bijahu to Mojsije i Ilija. ³¹Ukazali se u slavi i razgovarali s njime o njegovu Izlasku, što se doskora imao ispuniti u Jeruzalemu. ³²No Petra i njegove drugove bijaše svladao san. Kad se probudiše, ugledaše njegovu slavu i dva čovjeka koji stajahu iza nj. ³³I dok su oni odlazili od njega, reče Petar Isusu: »Učitelju, dobro nam je ovdje biti. Načinimo tri sjenice: jednu tebi, jednu Mojsiju, jednu Iliji.« Nije znao što govori. ³⁴Dok je on to govorio, pojavi se oblak i zasjeni ih. Ušavši u oblak, oni se prestrašiše. (Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.).

²⁰ Janko BARLÈ, *Moj put na Volajsko jezero*, vlastita naklada, Zagreb, 1910., str. 8.

²¹ *Isto*.

²² *Isto*, str. 13.

²³ *Isto*.

²⁴ *Isto*, str. 7.

²⁵ *Isto*, str. 7.

Osim za Slovence i Hrvate, Barlè pokazuje naklonost i prema ostalim *zemljacima*. Stigavši do mjesta u planini gdje na jednoj stijeni stoji natpis *Bosniaken-Wand*, Barlè pripovijeda podrijetlo toga naziva: *Kod gradnje pao je naime jednom bosanskom vojniku pik, s kojim se kamenja razbija, u ponor. Odvažni momak nije dugo razmišljao, što da učini. Prije nego su ga mogli drugi od toga odvratiti, spustio se kao divokoza po onim okomitim stijenama u ponor, našao svoj pik te se s njim opet sretno vratio. Našemu se zemljaku divili i oni, koji su u gorama odrasli, a pukovnik je za uspomenu na taj odvažni čin okrstio onu stijenu: »Bosniaken Wand«. Ime zvuči malo neobično u predjelu, na koji možda nikad prije toga nije stupila noga Bosanca.*²⁶

U nastavku opisivanja svojega puta Barlè i dalje navodi slovenske i njemačke toponime, ponegdje pripovijedajući o prošlosti pojedinih mjesta ili prisjećajući se nekih događaja. Od trenutka kada je sa svojim suputnicima krenuo u planinu, Barlè zabrinuto pripovijeda o vremenu i vremenskim nepogodama koje su ih pratile do Volajskog jezera, kamo su bili naumili stići, ali i na povratku. U neugodnom putovanju vrhunac napetosti predstavlja hod po nesigurnom, snijegom prekrivenom terenu po mraku i oluji. Neposredno prije početka oluje, Barlè je pronašao i ponio sa sobom *mali kamenčić, koji je na snijegu ležao te posve naličio mrtvačkoj glavi. Očne izdubine, otkriven nos, lubanja – ma baš mrtvačka glava.*²⁷ U tome ne bi bilo ništa neobično da Barlè nešto kasnije, opisujući oluju koja ih je umorne i izglednije zatekla na nesigurnom terenu, fatalistički ne razmišlja o svojem otkriću kao o znaku: *Nastali su očajni časovi, u kakovim se još nijesam u životu nalazio. ... Nijesam prazovjeran, ali sam se nehotice sjetio kamena s mrtvačkom glavom, što sam ga našao u snijegu. Glava je u mojoj mašti rasla, iz tmine buljile su u me one izdubene oči i cerio se zloban smijeh. Možda je bio to predznak, da ću ovdje zaglaviti. Ili ću ostati u ovoj strašnoj samoći ili ponesti sa sobom klicu bolesti, koja će me strovaliti u rani grob!*²⁸ U tekstu on oslikava stravu koja ga je obuhvaćala i nimalo se ne diči svojim duhovnim stanjem. Tako npr. u najnapetijoj sekvenci cijelog putopisa kad je zasigurno pridobio punu čitateljevu pozornost, Barlè kaže: *Moje su tjelesne sile sve više slabile, duševnih je već davno ponestalo.*²⁹ Njegova se strašna predviđanja nisu obistinila, pa su Barlè i njegovi suputnici sretno stigli do planinske kuće na jezeru. Razmišljajući o proživljenom, autor tu epizodu promatra kao iskustvo koje ga je podsjetilo da je čovjek *neznatan i malen, kad se prisposdobi sa gorostasnim, strašnim, a uz to i veličanstvenim prirodnim silama!*³⁰

Na povratku je izletnicima neki pastir pružio utočište pred kišom. Pri opisu pastira Barlè navodi Gregorčičeve stihove u kojima on romantično pjeva o pastiru koji sa štapom i kiti-com cvijeća, poput kralja, šeće za ovcama. Opisujući lik jednonogog pastira koji je ondje proveo čitav život, izdvaja dva Gregorčičeva stiha koja se ipak na njega mogu odnositi: *Nikomur tu nisem na poti, / Na poti ni meni nikdo; / Kdo čisto veselje mi moti, / Kdo moti življenje mirno?*³¹ Lik pastira Barlè je prikazao ironijom koju, uz humor, nerijetko koristi

²⁶ *Isto*, str. 16.

²⁷ *Isto*, str. 25.

²⁸ *Isto*, str. 27–28.

²⁹ *Isto*, str. 28.

³⁰ *Isto*, str. 35.

³¹ *Isto*, str. 38.

u svojem tekstu. Likovi pastira česti su u slovenskoj kulturi i umjetnosti stoga što je Slovenija pretežno planinska zemlja i njezino je gospodarstvo vezano uz stočarstvo.³²

Taj zaista osebujan lik općinskog pastira Barlè je prozvao *Noha, ne možda što bi bio u rodu s patrijarhom Nojem, nego mu je u pripovijedanju svaka druga riječ noha*³³ (u dijalektu nachher = onda), što je bila pastirova poštapalica. Barlè njegovu po svim kriterijima bijednu kolibu s dobrohotnom ironijom opisuje kao *ljetnu rezidenciju, odnosno, palaču*. Na kraju opisa toga preteškog, bijedom obilježenog življenja jednonogog pastira Barlè ga slavi što nikad nije otišao s planina uz usklik, *ta uz njih je bio zadovoljan*, i kaže da se divio njegovu zadovoljstvu. Potresen susretom, Barlè zaključuje tu dionicu teksta ovako: *Očuvao te Bog stari prijatelju, koji živiš bezbrižno svoje dane daleko od svijeta i njegove pokvarenosti, ondje u svom planinskom carstvu, gdje kraljuje kraj sveg siromaštva prava sreća i nepatvoreno zadovoljstvo*.³⁴ Svakako da se takav stav može tumačiti hvalospjevom prirodi, koja nadjačava sve životne nedaće. Kod Barlèa, međutim, to isto valja dopuniti njegovim svjetonazorom prema kojem se čovjek mora miriti s okolnostima svoga života i ustrajati ne mijenjajući ih.³⁵

Iako se u putopisnom tekstu očekuje povratak u mjesto iz kojeg je putnik krenuo, Barlè opis putovanja završava u času kad se ono usmjerava prema Tirolu. Naglašava kako se njegov putopis ovdje primiče svršetku i obraća se čitatelju *neka se ne plaši da će ga sa svojim putopisom voditi dalje u Tirol, jer sam htio, da opišem samo svoj izlet na Volajsko jezero, a to sam i učinio*.³⁶ Na samome kraju teksta, Barlè napominje kako su u Birnbau- mu, mjestu gdje su boravili tvrdi Nijemci, naišli na ugodno društvanje koje su činili dva Čeha i jedan Slovenac. Nakon što su se upoznali, *javila se i pjesma, hrvatska, češka i slovenska*. Putopis Barlè zaključuje pomalo romantično, riječima kojima naglašava svoje domoljubne stavove: *Po gorama je padao snijeg, oko kuće je duvao vjetar i lijevala gusta, hladna kiša, a u srcima složnih slovjenskih prijatelja bilo je toplo. U tudjem svijetu, daleko od otačbine javljala se življe sveta ljubav prema našoj zajedničkoj domovini...*³⁷

Barlè u ovom putopisu pruža brojne obavijesti o krajevima, gradovima i prirodi kroz koju putuje. U svojem putopisu Barlè se legitimira kao istinski zaljubljenik u prirodu koji želi svojoj publici približiti ljepote planinarenja. Barlè na više mjesta ističe svoju lošu kondiciju i ponovni odlazak u planine nakon dugo godina, što pretpostavljenju čitateljskoj publici

³² Kao svugdje u Alpama, tako je i u Sloveniji razvijen planinarski način stočarstva. Svako se ljeto stoka u pratnji pastira preseli na dva mjeseca u visoke pašnjake. Seoba je uvjetovana gospodarskim razlozima. Naime, u nizini nema dovoljno trave za ekstenzivnu ispašu i pripremu hrane za zimu, a ljeti je krma na visokim pašnjacima energetski jača nego u dolini. To se vezuje i uz preradu mlijeka, koja je isplativija kada se mlijeko, u planinama, prerađuje zajednički, a ne individualno. Zimu pastiri i stoka provedu u dolini. (Naško KRIŽNAR, *Kozmični vidiki trentarske planšarske kulture*. <http://www.zrc-sazu.si/ungegn/tnp/Na%C5%A1ko.doc> (12. travnja 2009.)

³³ Janko BARLÈ, *Moj put na Volajsko jezero*, vlastita naklada, Zagreb, 1910., str. 37.

³⁴ *Isto.*, str. 39.

³⁵ O tome piše u Bibliji, u Poslanici Titu 2,9–10: *Robovi neka se svojim gospodarima u svemu podlažu, ugađaju im, ne proturječe, ne pronevjeruju, nego neka im iskazuju svaku dobru vjernost da u svemu budu ures nauku Spasitelja našega, Boga.* (Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.)

³⁶ Janko BARLÈ, *Moj put na Volajsko jezero*, vlastita naklada, Zagreb, 1910., str. 41.

³⁷ *Isto.*

može pružiti mogućnost za identifikaciju. Identifikaciju omogućuje i prepričavanje putnih nezgoda u obliku oluje koja je u putnicima izazvala strah za život.

S obzirom na to da je Barlè odabrao planinski itinerarij, nema mnogo prilika u kojima dolazi u dodir sa slovenskim stanovništvom. Unatoč tome, Barlè koristi svaku mogućnost da opiše Slovence, pa navodi one osobine koje su isticali svi ostali putopisci, a to su gostoljubivost i marljivost. Barlè je upravo zahvaljujući tako odabranom itinerariju, ponudio opis onog stanovništva koje ostali putopisci nisu imali prilike susresti i prikazati ih hrvatskoj čitateljskoj publici. Barlè se ovim putopisom određuje kao Slovenac. Iako jasno ističe svoju nacionalnu pripadnost, kao i sklonost hrvatskoj domovini u kojoj živi i vrlo plodno djeluje na društvenom i kulturnom planu, Barlè diskretno ističe ljubav prema slavenskom nasljeđu i negoduje zbog činjenice da slovenski etnički teritorij pripada Austriji. Hrvatsku smatra svojom drugom domovinom, međutim, unatoč tome izražava čežnju prema svojoj rodnoj zemlji.

Barlè se u ovom putopisu identificira i kao svećenik i kao glazbenik. Kao vjernik, Barlè u prirodi vidi Božju prisutnost, uzda se u Boga u trenucima u kojima nije siguran hoće li njegovo putovanje dobro završiti. Kao glazbenik, Barlè se legitimira tako što primjećuje instrumente i uz pojedine situacije i predjele asocira pjesme kojima stvara ugođaj i čije tekstove iznosi u cijelosti. Jednom prilikom Barlè je ispisao i tekst njemačke popijevke. Iako se na pojedinim mjestima u tekstu nepovoljno izražava o germanizaciji koja se proizvodila u slovenskim krajevima i koja je, u političko-pravnom pogledu, dovela do toga da slovenski etnički prostori pripadnu Austriji, Barlè na pjesmu ne gleda isključivo kao predstavljanje neke etničke skupine, već kao sredstvo kojim se može oslikati atmosfera ili izraziti osjećaje.

Da je ovo Barlèovo djelo bilo zanimljivo čitateljima njegova vremena, svjedoče i napisi onodobne, a i kasnije književne kritike. Tako je kritika objavljena u *Katoličkom listu* 1910. godine navela sljedeće: *Drago nam je vrlo, što u tom djelcu susrećemo Janka Barlè-a ne stručnjaka, nego putopisca, koji nas ovim svojim izdanjem podsjeća i prenosi u ono doba, kad je on zasebno dosta se javljao i na pripovjedačkom polju. Ovdje nas vodi u onu Božju prirodu, koju on silo voli, a u kojoj on opaža i zamjećuje i najtanju promjenu, najsitniju pojavu. Čitalac se nasladjuje i samim opisom, a i epizodama, koje su spisatelja pratile.*³⁸ Čitav niz godina kasnije, za ovaj je njegov putopis zapisano sljedeće: *... u putopisu Moj put na Volajsko jezero, uz ljubav prema prirodi i različitim prirodnim pojavama, zapažamo njegovo dobro poznavanje povijesti umjetnosti i razumijevanje u umjetnička djela, starija i mlađa...*³⁹ U tim se kritikama ističe Barlèova mnogostranost i sposobnost ostvarenja različitih interesa. Iako je u ovome putopisnom tekstu ponudio prikaz čitavog niza zanimljivosti iz prirodne, kulturne i povijesne baštine krajeva kojima putuje, u prvom se redu očitovao kao domoljub koji putuje krajevima zemlje uz koju je vezan rođenjem i prema kojoj gaji duboku privrženost. Također, legitimirao se i kao svećenik prepoznajući Božju ruku u ljepoti prirode i životima, djelovanju i sudbinama ljudi koje je na tome svojem putovanju susreo. On je i glazbenik koji prepoznaje društveno značenje glazbe. Zbog

³⁸ Prema: Kamilo DOČKAL, »Književni rad msgra Janka Barlè-a u očima kritike«, *Sv. Cecilija*, sv. 1, 1942., str. 9–12.

³⁹ Josip TANDARIĆ, »Janko Barlè – književnik«, *Sv. Cecilija*, br. 2, 1982., str. 32.

njegova realističkog promatranja i opisivanja života, romantičarskog doživljavanja prirode i intimističkih ispovijesti u kojima do izražaja dolazi njegova osjećajnost i osobnost, Barlèovi tekstovi zaslužuju da ih se promotri i da njegov književni rad ne ostane nepoznat i zanemaren.

Summary

LITERALIZATION OF EXPERIENCE (OR REALITY) ACCORDING TO THE BARLÈ'S TRAVELING ACCOUNT »VOYAGE TO VOLAJSKO LAKE«??

Investigating traveling account of Janko Barlè "Voyage to Volajsko lake" author tries to reconstruct what was the real basis of the journey and what was literary construction. According to the literary discourse Barlè's manuscript can be determined as traveling account. Regarding its content one cannot omit Slovenian patriotic intentions to motivate Croatian readers to visit Slovenia. By the same token, regarding Barlè's choices and interpretations of some details his priestly and musical vocation is quite obvious. At the end author delivers conclusions and survey of criticism to Barlè's work 40 and 80 years after the traveling account was written.

KEY WORDS: *Janko Barlè, traveling accounts, Slovenia, literary history, ecclesiastical history.*